

NOTHING THAT IS EVERYTHING

Interview door Annemarie Peeters

“Gi Bi De Buddha,” donderen Stef Kamil Carlens en zijn kompanen door de micro. En dan een dozijn woorden waar weinig uit op te maken valt. Ligt het aan onze oren? Neen, dit is dada. Een ballon dient als plectrum, een ouderwetse tingel-tangel-piano bolt over de scene, een speelgoedtrommeltje slaat de maat. Absurde danspasjes en songs die als snippers papier aan elkaar geregen zijn. Stef Kamil Carlens vond inspiratie in een filmpje met een fragment van één van de allereerste dada-performances anno 1916 in het legendarische Cabaret Voltaire in Zürich. Dadaïsten van het eerste uur zoals Hugo Ball, Sophie Taeuber-Arp en Tristan Tzara dolden over de scene in een absurd protest tegen de gruwel van W.O.I. Hugo Ball reciteerde er voor het eerst zijn klankgedicht *Karawane*. “Jolifanto bambla o falli bambla”: taal zonder woorden om te ontsnappen aan de kromme oorlogstaal van toen. Het filmpje werd de opmaat voor *Nothing That Is Everything*, het nieuwe interdisciplinaire project van Carlens en zijn Zita Swoon Group, samen met twee dansers van de Needcompany en Jan Lauwers als artistieke coach. Speels absurdisme, een flinke scheut poëzie en ook een ondertoon van verontwaardiging: want de wereld is vandaag minstens even absurd als toen.

Wat heb jij met dada?

Stef Kamil Carlens: “De werken van Man Ray en Marcel Duchamp kende ik natuurlijk al langer. Maar vooral dat filmpje op youtube zette mijn verbeelding in gang. De absurde sfeer trok me aan, hoe de artiesten van dada een manier zochten om uit de conventies van toen te breken en zo te ontsnappen aan het geweld van de oorlogsmachine die op dat moment op volle toeren draaide. Dada was heel divers: sommige dadaïsten bleven dicht bij de kunst en filosofische beschouwingen, maar een deel van de beweging was ook erg politiek getint en zagen heil in het linkse denken. Er is geen direct verband, maar het is wel sprekend dat Lenin in 1916 in precies dezelfde straat als het Cabaret Voltaire woonde. Het streven naar een andere wereld leefde toen sterk en dus ook in de dada-kunst.

Wat kan dada vandaag betekenen?

“De parallel met vandaag dringt zich vanzelf op. We leven in een tijd met heel veel geweld. De spanningen die je vandaag voelt, zijn volgens mij vergelijkbaar met de spanningen die er toen heersten. Sinds *nine eleven* hangt er voortdurend oorlogsdreiging in de lucht. Er zijn zoveel oorlogen aan de gang en ons land – dat is de absurditeit – neemt daar aan deel: met ons belastinggeld worden soldaten betaald om naar Afghanistan en Irak te gaan, maar waarom juist wordt slechts zelden tot in de puntjes uitgelegd. En ondertussen gaat het leven gewoon door. De dreigende milieuramp hangt als een zwaard van Damocles boven onze hoofden en ook wat dat betreft doen we alsof onze neus bloedt. De werkelijkheid vandaag is minstens even absurd als toen. We leven met de erfenis van Edward Bernays: dat was de man die in opdracht van de American Tobacco Company er in slaagde roken en de emancipatie van de vrouw aan elkaar te koppelen. Hij zette zo een traditie van subtiele manipulatie van de publieke opinie in gang, eerst in de reclamewereld, maar

later ook in de politiek. Vandaag is die lobby machine een zeer machtig instituut dat permanent inspanningen doet om het grote publiek voor hun zaak te winnen.”

Hoeveel letterlijke ‘dada’ zit er in de voorstelling?

“We gaan de dada-taal zeker niet letterlijk kopiëren. Die taal heeft vandaag niet meer hetzelfde effect als toen, omdat er ondertussen ook al zoveel gebeurd is. Een kopie zou alleen maar nostalgie uitstralen. Het referentiekader is wel belangrijk voor ons, het speelse karakter van dada en een aantal typische dada-technieken: zoals de collage techniek, de cut-up-techniek (waarbij men teksten uit bestaande bronnen verknipt en in een nieuwe combinatie weer samenvoegt, red.) en natuurlijk ook het klankgedicht. Dat is het geraamte. Binnen dat geraamte kunnen nieuwe betekenissen ontstaan.

Karawane van Hugo Ball is zo een klankgedicht. Hoe ga je daarmee om?

“Die teksten van Hugo Ball zijn echt volslagen irrationeel, je kan ze nergens aan vastknopen en dat was natuurlijk ook de bedoeling. De taal was volgens Hugo Ball zodanig vervuild door de politiek, door de oorlogspropaganda, door wetteksten die duizend en één bochten namen, om de doeleinden van de machtigen te dienen. Daar zitten we nog altijd middenin. Denk bijvoorbeeld aan Lux Leaks: onze wetten staan dat toe en toch voelt iedereen dat zoiets niet klopt. Daar wou Hugo Ball zich van losmaken. Hij wou iets puurs creëren. De tekst van *Karawane* komt een aantal keer terug in onze voorstelling. Onze eigen klankgedichten hebben naast hun abstracte vorm toch ook een inhoudelijke referentie. Zo verwijst ik bijvoorbeeld in een van de songs naar Boeddha. Veel van de problemen vandaag zouden misschien wel opgelost kunnen worden door te kijken naar wat Boeddha gezegd heeft. Zijn boodschap was in wezen heel eenvoudig: respect voor het leven. Daar kan zoveel uit volgen: empathie, zich kunnen verplaatsen in de gevoelswereld van een ander, en hoe om te gaan met verlangen. Boeddha heeft daar niet alleen over gesproken, hij heeft ook heel wat technieken aangereikt om dat te bereiken. Die mystieke teneur vind je trouwens ook duidelijk in Hugo Balls geschriften terug (later zou Ball zich tot het katholieke mysticisme bekeren, red.)”

De voorstellingen van het Cabaret Voltaire waren erg multidisciplinair, is dat ook wat jou aantrekt?

“Ja, dat klikte onmiddellijk. Toen ik dat filmpje voor het eerst zag wist ik meteen dat ik er iets mee wou doen. Omdat het zo eenvoudig is. Alleen een piano en een vuilblik dat ze als percussie-instrument gebruikten. Op de achtergrond beeldend werk. En dan die dans: eerste een heel klassieke en dan een heel grappig, Monthy-Python-achtig iets. Het ‘simultaneous poem’: drie gedichten die tegelijkertijd worden voorgedragen, de maskers. Ik dacht meteen: hier zit alles in. De eenvoudige vormtaal van die korte voorstelling is heel artistiek, maar staat tegelijkertijd ook dicht bij de alledaagse realiteit; in de tijd van de dadaïsten was dat de allesvernietigende oorlogsmachine. In onze tijd is dat de moderne westerse mens die, geklemd tussen de voor- en nadelen van het kapitalistisch systeem, beetje bij beetje het noorden kwijtraakt.”

Je bent al een hele tijd bezig met multidisciplinaire projecten. Was muziek alleen dan niet genoeg voor jou?

Ik weet het niet: ik ben zo in de wereld gekomen. Voor ik muzikant werd, tekende en schilderde ik al. Dat was de volgorde. Mijn zus danste, dus ook dat was altijd al een deel van mijn wereld. Door vaak naar dans en theater te gaan kijken, begon ik te voelen dat ik er graag ook deel van wilde uitmaken. Ik heb vaak in opdracht gewerkt van theatermakers of schrijvers, zoals Jan De Corte, Bart Moeyaert en Ivo Van Hove. Ik wil ook de omgekeerde beweging kunnen maken: vanuit onze wereld vertrekken om dan elementen uit andere kunsten in ons project in te passen.

Hoe begin je eigenlijk aan zo een project: met de muziek of met de dans?

“Ik wou deze keer absoluut niet met de muziek beginnen. Bij vroegere projecten deed ik dat wel: in *New Old World* was bijvoorbeeld elke noot, elke klank, op voorhand uitgeschreven door Aarich Jaspers en mij. Nu wilde ik vanuit het niets vertrekken en samen met de dansers de voorstelling vanuit die leegte laten groeien. Dat vraagt natuurlijk ook een heel andere werkwijze. Al jammend hebben we geëxperimenteerd met het instrumentarium. Iedereen bespeelt heel wat verschillende instrumenten, dus dat moesten we een beetje afbakenen. Zo zijn al snel ook onze verrijdbare klankeilandjes ontstaan. Iedere muzikant werkt met een eigen luidspreker op wieltjes: waardoor de totaalklank voortdurend verandert. Je krijgt niet meer het typische stereo-effect, dat altijd vanuit dezelfde richting komt, maar een veel complexer klankbeeld. Als een muzikant vanachter op het podium staat, klinkt hij voor het publiek heel anders dan wanneer hij vooraan staat. Ook werken we met een mix tussen puur akoestisch en versterkt, wat de voorstelling ook een heel dynamisch geluid geeft.”

“We hebben samen met de dansers heel wat filmpjes bekeken en op bepaalde artiesten ingezoomd. Dan hebben we de teaser opgenomen, waarin we heel letterlijk het filmpje van Hugo Balls *Karawane* naspelen. Dat creëerde een gemeenschappelijke basis van waaruit we konden beginnen improviseren. De muziek bij deze voorstelling klinkt door die manier van werken een pak eenvoudiger dan bij de vorige projecten, met vooral een sterke ritmische basis. De chaos die soms ontstaat, past natuurlijk ook helemaal bij het dadaïsme. Er is geen strikte structuur, geen hiërarchie, geen partituur ook. Dat trekken we door naar de voorstelling: er zal behoorlijk wat improvisatie in zitten. Daarom is het ook zo belangrijk om voldoende de tijd te nemen om elkaar te leren aanvoelen en het geraamte te verkennen. Pas dan vind je voldoende vertrouwen om je vrij te bewegen binnen die losse structuur.”